

opštenja, i prati ih od polazišta do odredišta poruka koje nose, ne zaoblažeći njihov sadržaj i stil formulacije. Novi epitafi samo se delimice nadovezuju na tradicionalne krajupeče, smatra Čolović; njihova analiza otkriva da se u našoj gradskoj sredini uspostavio jedan obrazac društvenog komuniciranja koji, slobodno se može reći, podstiče javno ispoljavanje emocija, obelodanivanje izvesnih odnosa, obavljanje nekih privatnih zbiljiva.

Posebni su »neofolklorni« ili kako se, ne bez pejorativnosti kaže — »novokomponovani« oblici opštenja, najupadljiviji kod želje i pozdrava koje jedini, uz prikidanu muziku, upućuju drugima preko radio-talasa. Pojava nije zaobišla ni smrt, odnosno najrazličitija osećanja koja ona ostavlja u onima koje je pokojnik »napustio«. Smrt neke osobe, zapravo, samo je povod da ožalošćeni upute i na nadgrobnom spomeniku ovekoveče ono što imaju tim povodom da saopštite. Kome?

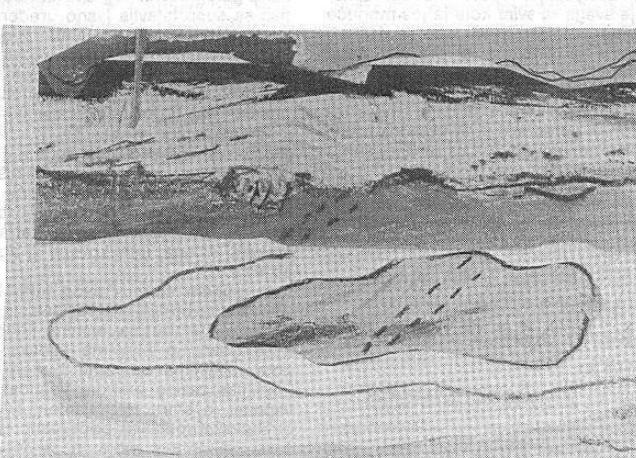
Vrlo zanimljivo pitanje na koje Čolović traži odgovore i nalazi ih — parodikalni. Preko novih epitafa živi — verovali u zagrobnji život ili ne — saobraćaju s mrtvima, ali i s rođinom, susedima, prijateljima i neprijateljima. Međutim, piše Čolović, latentna dimenzija epitafskog opštenja u celini zapravo je autokomunikacija: opšte-

nje ima samo jednog pravog pošljaoce i jednog pravog primaoca — ozalošćene.

Ovaj oblik javnog pismenog ispoljavanja ličnih osećanja, lične potrebe za iskušnjem pred pokojnikom, intimnih uverenja o životu i smrti, rečju — sebe, pred sobom i za sebe, Čolović ocenjuje kao književnost, ali ne »vrednu narodnu«, nego onu, neizbelazu »divlju«.

Time se studija »Književnost na groblju« uvrštuje u poznata autorova istraživanja »divlje književnosti«, ali stiže i u samu središte probudene pažnje naše javnosti za zamašnost, obim, sadržaj, uticaj, oblike »novokomponovanih stvari«.

Pošto i jedan svetski tok interesovanja, izraženog od pre deceniju, u koju se uliva Čolovićeva studija; to je interesovanje za smrt i sve ono što je prati, od eshatoloških nada i pribojavanja, do tehnika »dobrog umiranja«. Posle Morenove studije »Čovek i smrt«, Tomaćevo »Antropologije smrti« i »Razgovora sa umirućima« Kibler-Rosove, koje smo nedavno dobili u prevodu na naš jezik, tako uvidamo da i knjiga o kojoj govorimo obogaćuje našu misao o smrti. Osim toga što pripada svetskom trendu kulturnoantropološkog proučavanja smrti, Čolovićeva knjiga utiče put konstituisanja kulturne antropologije savremenog života u nas.

slično. I opet konačni rezultati nadiže prvo bitno eksplikirani problem.

Knjigom su, dakle, predstavljeni najrepresentativniji žanrovni muslimanske književnosti u nas. Autor u njoj preispituje i nastavlja ranije započeta istraživanja i tumačenja poznatih pesama, otkriva neka do sada malo poznata, a umetnički veoma uspela, poetska ostvarenja (pesma o Potopnicima Biserzazi, neke od balada o porodičnom stradanju od pomora kuge). Ponekad, međutim, zanesen, ne odoleva iskušenju da i skromne pesničke zahvate sa izrazitim lokalnim obeležjima, koje taj smisao ne prevazilaze ne samo u sadržini nego i u ideji i poetskom jeziku, vrstva u red najboljih (slučaj sa stolačkom baladom o Mehmed-agi Šehiću), pa mu tada i sudovi deluju nategnuto i pomalo neubedljivo.

Analice u celini, međutim, otkrivaju istraživača sa izvanrednim smisalom za detalj, a konačni njegovi rezultati ukazuju na autora koji ne strahuje od širine u zahvatu i sveobuhvatnosti u zaključku. Prevashodno razmišljački o pitanju odnosa zbilje i pesme u usmenoj tradiciji kulturno, etnički i geografski strogo omeđenog područja, pisac se na kraju dovinuo do nekih opštih sudova o načinu postojanja, značenjima i funkciji narodnog pesništva uopšte.

Nekako po strani, mada ne i sasvim izvan osnovnog toka zanimanja, u ovoj knjizi se našlo nekoliko poslednjih tekstova. U jednom od njih doći će se pitanje odnosa usmenе tradicije o Morićima i Andrijevićevog literarnog stvaralaštva. Poslednja dva rekapituliraju interesovanje dvojice istraživača, Dragutina Prohaskinog i Ludvika Kubu, za narodnu književnost Bosne i Hercegovine. Ovdje se posebno ističe znacaj Prohaskinog dela, jer je on prvi, i da sada jedini, pokušao da narodnu književnost na ovom terenu sagleda u celosti. I na kraju, knjiga kao što je ova može nastati samo kao rezultat ozbiljnog, studiozogn i značajkog bavljenja određenom problematikom. Ovo je neophodno napomenuti, jer se u nas pomenutim fenomenom, na ovakav način, bavi zaista mali broj istraživača.

SAŠA HADŽI TANČIĆ:
»SAVRŠEN OBLIK«,
»Prosveta«, Beograd, 1984.
Piše: Ljubinka Milosavljević

Citatelj koji pred sobom ima obe knjige pripovedaka Saše Hadži Tančića — prvu Jevrem, sav u smrti

(»Prosveta«, Beograd, 1976) i drugu Savršen oblik, primetiće jednu neobičnost; istom pripovetkom Dogadaj s vatrom završava se prva knjiga i počinje druga. Zbog čega su tako postupili autor i izdavač, čitaocu neće biti jasno sve dok ne pročita Savršen oblik. Onda će zaključiti da je autor obe proze nastojao da ostvari kontinuitet između ove dve knjige, ali kontinuitet na principu potpunog diskontinuiteta. Poči od onoga gde se stalo, otici dalje, ne ponoviti se, ali zadržati neku nit između prve i druge knjige, bilo je prisutno u stvaralačkom naporu ovog autora kada je pisao Savršen oblik.

Ako se pažljivije pogleda dramatična pripovest Dogadaj s vatrom, o konkursu za portira u Narodnom pozorištu, videće se da ova »priča iz života«, sa nekim prigušenim humorom koji je inače posve stran ovom piscu, ima dve verzije, prvu u staroj, drugu u novoj knjizi, dve verzije koje, zapravo, nisu dve već samo jedna. Autor je u »novoj verziji« zadržao sve bitne momente pripovedanja iz prethodne, ali je izvršio nekoliko, na prvi pogled nebitnih, intervencija: izbacivanjem pojedinih reči i rečenica ili preformulacijom čitavih pasusa. Pripovetka je postala kraća i jezgovitija, a dobio se nešto u tempu pripovedanja, koji pojačava snagu utiska. Tako je Saša Hadži Tančić već u prvoj pripoveti nove knjige nagovestio da traga za savršenim oblikom pripovedanja i savršenim oblikom onoga o čemu se pripoveda.

U Jevremu, prvoj knjizi proze, Saša Hadži Tančić se kreće nekim već utabanim i prepoznatljivim stazama srpske pripovetke. Smrt je bila osnovna tema njegovog pripovedanja, ali ne smrt kao poslednji egzistencijalni čin, prelazak bića u ništavilo, već smrt kao svakodnevna pojava praćena propратnim manifestacijama; opelima i sahranama, u atmosferi bolničkih i grobljanskih opterećenosti ljkova. Radnja tih pripovedaka zbirala se uglavnom u Leskovcu i okolnim mestima, a ličnosti su bile ljudi iz naroda, obični, svakodnevni ljudi, koji kad govore, govore dijalektom tog kraja i reprezentuju nešto od njegovog južnjačkog mentaliteta. Vidan je tu bio uticaj Bore Stankovića i jednog dela tzv. proze novog stila, što samo po sebi nije bilo loše, ali je pretio da se zauvek ostane u tom začaranom krugu jedne teme i jedne naracije koja kod različitih pisaca dobija samo status nove varijacije.

Srećom po ovog autora, taj opasan i pomalo zavodljiv krug izbegnut je u Savršenom obliku. Saša Hadži Tančić uspeo je sada znatno da proširi okvir tema i da pronađe prozni govor koji

MUHIB MAGLAJLIĆ: »OD ZBILJE DO PJESME«, Ogledi o usmenom Pjesništvu, »Glas«, Banja Luka, 1983.

Piše: Zoja Karanović

U knjizi Muhib Maglajljić Od zbilje do pjesme našlo se dvadeset različitih tekstova koji su nastajali u dosta širokom vremenskom razmaku od desetak godina. Iako je tako, autor se u njima u osnovi bavi istim problemom — mogućnim putevima transformisanja stvarnosti u pesmu. Polje njegovih analiza predstavljaju sevdalinka, balada i romansa, tri najpopularnije pesničke vrste usmene tradicije u Bosni i Hercegovini, posebno njenoj muslimanskoj kulturi. Svakom od pomenutih žanrova u knjizi je posvećeno nekoliko ogleda.

Istražujući uslove nastanka i istoriju beleženja sevdalinka, Maglajljić prve nesigurne tragove o njem postojanju pronalazi još u dalekom XVI stoljeću. Tada se, kako on smatra, ukrštanjem istočnjačke muslimanske kulture sa bosanskom srednjovekovnom usmenom tradicijom, sevdalinka i formila. Ona je nastajala i prenosiла se dok su trajali oblici života koji su je omogućili — od kada je potpuno prihvaćen istočnjački način življenja u delu stanovništva koje je primilo islam i oformile se »specifične gradske sredine sa svim potrebnim institucijama, kada su se potpuno izgradile gradske četvrti mahale u kojima su kuće, prema mogućnostima domaćina, imale potrebne prostore: ogradiju avlju sa kapidžikom, baštu sa čardakom, ašik-pendžer i drugo« (str. 21) — sav taj nezamenljivi inventar u ambijentu sevdalinke. Pomenute oblike života ona, na specifičan način, i održava — bilo u detaljima svakodnevice, stvarno postojećim junacima ili određenim situacijama — što je ovdje uvedljivo pokazano na brojnim primerima.

U pomenutim radovima predstavljeni problem odnosa zbilje i pesme, međutim, umnogome se nadilazi. Autor se u njima, pored pitanja istorijske nastajanja i beleženja, o čemu je

već bilo govora, bavi i drugim problemima relevantnim za sagledavanje ove pesničke vrste u celini. Tako se govori o tematiki, poetskim obeležjima, načinu i prilikama izvođenja sevdalinke.

U drugom bloku tekstova knjige našle su se analize nekoliko tematskih skupina balada sa ovog terena. Pored ostalih, istraživanjima su zahvaćene pesme sa temom o nevinu osuđenom na smrt, o smrću rastavljenim ljubavnicima, poznata balada o Hasanaginici ili krug pesama o Morićima, ali nekoliko potpuno lokalno obeleženih balada, kao ona o Hifzi-begu Dinišiću ili o Mehmed-agi Šehiću. U osnovi je, opet, interesovanje za proces poetizacije zbilje u njima — put koji određeni junak ili dogadaj prolazi od stvarnosti do pesme. Ali i ovde je autorovo polje zanimanja znatno prošireno. Izvanredna su neka zapažanja o poetici balade uopšte. A nekoliko sjajnih interpretacija, kao ona pesma o Potopnicima Biserzazi, svačak idu u red najboljih tumačenja usmenih lirske poezije u nas.

Istim pitanjima posvećeno je i nekoliko zapaženih ogleda o romansi. Oni su značajniji tim pre što je interesovanje za ovu poetsku vrstu naše tradicije do sada imalo skromnije razine. Prateći istoriju beleženja i zanimanja za ovu pesničku vrstu, posebno na terenu Bosne i Hercegovine, Maglajljić daje i sopstveni doprinos izučavanju narodne romanse. On se posebno osvrće na pitanje njene tematsko-motivske rasprostranjenosti. Između pet identifikovanih skupina, njegova pažnja je pre svega usmerena temama o ljubi i neveri, eroskom nadgovaranju i strasnom susretu. I opet se u pesmama sa pomenutim temama traga prvenstveno za lokalnim crtama u njihovom ambijentu, imenima junaka, dogadajima i